

Sborník k šedesátinám Kamily Bendové

Sborník k šedesátinám Kamily Bendové

PŘIPRAVILI MAREK A PATRIK BENDOVI

Praha 2006

Obsah

Patrik Benda: Žena, která je při člověku	5
Pavel Bratinka: Světlo na Karláku	7
Ján Carnogurský: Katolícka žena v Prahe	11
Dominik Duka: Ženu statečnou kdo nalezne?	14
Petr Hájek: Kamile k šedesátinám	20
Ivan M. Havel: Při přednáškách... ..	22
Václav Havel: Milá Kamilo	23
Václav Klaus: Kamile Bendové	24
Václav Malý: Statečná Kamila	25
Martin Palouš: Psaní k narozeninám	27
Věra Roubalová: Milá Kamila ve svém hradě	30
Jan Ruml: Kamile Bendové k narozeninám	32
Hana Šabatová: Když se řekne Kamila... ..	34
Jindra Tichá: Kamila	35
Miroslav Tyl: Drahá Kamilo!	40
Petr Vopěnka: Několik krátkých vzpomínek	42

Žena, která je při člověku

„Není dobré člověku býti samotnému; učiním jemu pomoc, kteráž by při něm byla,“ řekl kdysi Hospodin Adamovi. V pravdivost těchto slov otec – byť v sledované chvíli ještě bezdětný a bezvousý – věřil velmi. Jako křižácký rytíř v čase příprav na boj, který bude nesmířitelný a v němž proti přesile buď zvítězí, nebo padne, však potřeboval vpravdě kost ze svých kostí. Hledal Ženu, jejíž krásu by mohl opěvovat a k jejímž nohám by skládal své udatné činy. Paní, která by věrně stála po jeho boku a v době válečných tažení obstarávala hrad a vychovávala jeho syny a dcery. Václav byl velikán a muž nadmíru statečný, nepochybně; ale byl by bez tak dobrého nálezu, kterého se mu poštěstilo? Nestal by se bez Kamily, kterou tak hluboce miloval a pro jejíž úctu byl ochoten podstoupit všechna protivenství, kterými musel na nastoupené cestě projít, jen jedním z mnoha, co si se zlem sice více či méně nezadali, ale nepostavili se mu čelem a mlčeli k bezpráví?

Cím více se ohlížím zpátky, tím více jsem přesvědčen, jak důležité bylo, že se Václav s Kamilou setkali a spojili své osudy. Nejen pro mě a sourozence, samozřejmě; ale i pro tuto zemi a pro ně oba. Být hrošící nebylo lehké, nezadalo si to však s tím být kdákurem! Ve své vzájemné náročnosti se geniálně doplňovali: táta jako pyšný a vášnivý Lev by skomíral bez půvabné a chytré ženy, která ho obdivovala a pro lásku k níž byl ochoten hory přenášet; máma jako pochybující a přitom věrná Váha vyžadovala opravdového muže, kterého by si mohla beze zbytku věřit a důvěřovat mu natolik, aby se s radostí oddala jeho vedení. Ano, třikrát ano, otec byl šerifem Willem Kanem, protože našel svou Amy Fowler, která nejenže pochopila, že on jako představitel práva nemůže a nesmí utéci před zločinci, ale jako jediná *při něm* V pravé poledne *byla*! V tom právě vidím velikost vztahu svých rodičů. Oba ze sebe – pro toho druhého a díky němu – vydolovali to nejlepší, co v nich vězelo, a vydali uprostřed doby vymknuté z kloubů nadmíru potřebné svědectví: povinností k vlastním dětem je bojovat proti nesvobodě, nikoliv je s ní smířit! (Protivník pak byl znejistěn ve své základní taktice, totiž že vydíráním přes blízké se poddají i nejstatečnější povahy.)

Mámo milá, mohl bych psát o desítkách Tvých krásných vlastností, o všem, co jsi mě naučila a předala mi, o paradoxech Tvé duše, k sobě a činům proti řádu a poslání nesmlouvavé a přísné, k lidským slabostem bližních plné pochopení, o tom, jak je těžké zjistit, co si opravdu přejáš, neboť ve svém oběta-

vém způsobu života to nechceš dát znát (Potřebuješ se zastavit? To se výborně hodí! x Aha, nemůžeš dnes přijít. Já jsem stejně hrozně unavená!), o Tvé pohostinnosti, ochotě pomáhat, kde je třeba, nebo schopnosti nenásilně, i když důrazně povzbudit k správnému. Nic z toho se však v mých očích nevyrovná tomu, jak dobrou jsi byla a jsi ženou mého otce, dávající i beroucí, oddanou i vyžadující, trpělivou i náročnou!

Kdysi jsem se své Veronice pokusil vysvětlit, jak si představuji ideální manželku. Až mého přítele zajmou a začnou mučit a má čest mi bude velet, abych šel a pokusil se ho z toho vysekat, být jako Pike Bishop a jeho kumpáni z Divoké bandy půjdu na smrt, nebude mi bránit, naopak nahlédne, že i kvůli ní a dětem musím. Jsem Ti, mámo, strašně vděčen, že jsem díky Tobě ten příklad viděl před očima.

Tvůj Patrik

Pavel Bratinka

Světlo na Karláku

Psát o Kamile Bendové není možné, aniž by člověk zároveň nepsal o dějinách naší země. Čas sice běží nepřetržitě, ale nerovnoměrně, co se týče dopadu událostí na nás. Z hlediska našeho vnímání lze minulost rozdělit na několik dějství. Uznávám, že jejich časové a obsahové vymezení se může u různých lidí lišit. Podávám to svoje a trvám na tom, že je pravdivé.

První dějství

Kamilu Bendovou jsem poznal v pradávných dobách roku 1963. Oba jsme v září nastoupili do speciální třídy pro matematické a fyzikální talenty SVVŠ v Křesomyslově ulici v Nuslích. Byla to doba vskutku pradávná, neboť svět byl úplně jiný než ten dnešní. Mnohé hodnoty dnes zesměšňované byly platné a byly brány vážně. Komunistický režim tehdy mírně tál a my jsme byli mladí a teror padesátých let se našeho idealismu již nestihl dotknout. Teprve později jsem si plně uvědomil, že naše opozice proti vládnoucímu režimu byla produktem těchto obou faktorů.

Kamila mi tehdy proto nepřipadala svými názory a postoji nijak výjimečná, neboť odmítáním režimu byla prodchnuta celá třída. Jediná výjimečnost spočívala v tom, že byla jednou z pouhých pěti holek v naší třídě, což potvrzovalo dnes téměř v ilegality se skrývající pravdu, že přesné a studené myšlení matematiky a fyziky má mezi ženami méně příznivců než u mužů.

Po maturitě se naše cesty rozešly, neboť jsme studovali na různých vysokých školách. Setkávali jsme se jen občas a můj odjezd do Nizozemí v r. 1968 znamenal, že jsem ji ztratil z dohledu na více než rok.

Druhé dějství

S Kamilou a Václavem jsem opět navázal styky po svém návratu z Nizozemí na konci r. 1969. Tehdy již bydleli v domě s věží na Karlově náměstí. Jejich byt se stal jedním ze salonů normálnosti v oné absurdní době, kterou komunisté – jako důslední a principiální absurdisté – nazývali dobou „normalizace“. Tehdy jsem byl svědkem prvního znamení Kamiliny výjimečnosti. Rodila jedno dítě za druhým a přitom se neměnila v domácí puťku! Zůstávala milou společnicí schopnou debaty o jakémkoliv tématu, o režimu,

o dějinách, o křesťanství, o literatuře atd., a vždy se vyznačovala neličeným zájmem o osudy a názory návštěvníků. První polovina sedmdesátých let vyvstává v mých vzpomínkách i jako doba nesčetných setkání nad kartami a hrou zvanou „piráti“, která často končila v časných ranních hodinách buď na Karláku, nebo na jejich chalupě na Chlomku u Davle. Byla s ní prostě i zábava.

Třetí dějství

Vznik Charty 77 a reakce režimu na ní vytvořily novou situaci, a to ve dvou směrech. Za prvé se stalo těžším se s režimem nezaplést. Pokud předtím neochota vzdávat mu hold – schválením sovětské okupace při pohovorech, účasti na režimních parádách, vyvěšováním vlaječek atd. – znamenala кадровý škraloup a potíže v zaměstnání či studiu pro hřištníka a jeho rodinu, po vzniku Charty tato „neutralita“ byla o poznání méně tolerována. Odmítnout odsoudit „zaprodance a ztroskotance“ bylo o poznání riskantnější než nejít do prvomájového průvodu nebo chodit do kostela. Na druhé straně se ale otevřela celá řada možností, jak opozici prakticky přispět. Tato pomoc zahrnovala velmi širokou škálu od připojení podpisu k Chartě, popř. jiným protestům, přes rozmnožování a rozšiřování jejich textů, materiální podporu pronásledovaných až po prolamování společenského bojkotu, který se režim snažil vůči disidentům organizovat. Dnes si to už mnozí lidé neumějí představit, že jakmile na někoho dopadla „železná pěst dělnické třídy“ v podobě výslechů StB, spílání v médiích, vyhazovu z práce nebo dokonce vězení, ihned se okolo něj a jeho rodiny vytvořilo prázdno. Spolupracovníci, známí i přátelé se odvraceli. Mnozí navíc dávali najevo, že dotyčný je nebezpečný blázen, který uvádí do neštěstí svoje blízké kvůli nějakému chimérickému ideálu „života v pravdě“. Komunistický režim a vůbec celá říše komunismu se zdála být něčím na věky, něčím nezdolným, co nejenže nelze změnit, ale co dokonce každý odpor pouze vyprovokuje k ještě většímu utáhnutí smyčky.

A právě v této době se byt Kamily a Václava Bendových v domě s věží na Karláku stal vskutku majákem odporu – a to v první řadě odporu proti této zoufalé a v posledku lživé logice, kterou většina národa přijala a která se stala hlavním pilířem režimu. Byla to tato logika, která komunistům umožňovala, aby pomocí represí, které by v padesátých letech byly považovány za směšné, udržovali téměř všechny lidi u nás ve shrbené poslušnosti. Byt na Karláku se stal útočištěm pro kohokoliv, kdo byl pronásledován. Lidé přicházeli hledat pomoc buď osobně, nebo prostřednictvím posílů. Již tehdy bylo pro mnoho svědků včetně mne záhadou, jak se manželům Bendovým daří přežít podmínkách nepřetržitého toku nejrozumnějších návštěvní-

ků, počínaje spolupracovníky z Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a konče těmi, kteří se doslechli, že v manželech Bendových najdou někoho vždy ochotného jim pomoci v jejich srážce s režimem. A to vše při pěti nezletilých dětech v bytě! Jsem přesvědčen, že kdyby Vašek neměl Kamilu, stihl by udělat jen zlomek vlastní práce. A mělo být ještě hůř.

29. května 1979 unesla StB jejího manžela a před Kamilou vyvstaly čtyři roky, kdy celá domácnost spočívala pouze na ní. Přesto „světlo na Karláku“ ani trochu nepotemnělo. Mohu jen litovat, že si člověk tehdy nemohl vést deník, ve kterém by zaznamenával, koho všeho u Kamily potkal, co všechno se navzájem sdělilo, zorganizovalo, udělalo. Jenom kdyby se takového záznamy všech, kteří do bytu ve věži přišli, složily dohromady, pak teprve by bylo jasné, jak obrovský kus práce pro dobro Kamila vykonala nebo zprostředkovala.

Vaškův návrat domů podle mého názoru nijak Kamilino nasazení nezmenšil. Při zpětném pohledu na druhou polovinu osmdesát let se může zdát, že postupně svítalo. Ano, byly zde jasné příznaky toho, že komunistická říše ztrácí sílu. Jenomže naprostá většina národa to nevnímala. Naopak – schopnost komunistů tvářit se, že vše je v pořádku a že budou vládnout na věky, udržovala převážnou část obyvatel i nadále v depresi. Bylo proto stále co dělat, stále se zavíralo a nikdy nemohl nikdo mít jistotu, co režim v posledním tažení udělá. Každý, kdo v naší generaci věřil v jeho brzký konec, byl považován za blázna. Ještě tak věřit v určité změkčení, to ano, ale zásadní změna – vyloučeno!

Zvedání hlavy bylo možno zaznamenat jen mezi křesťany a mládeží, která neprožila strašný zážitek rozdrčení nadějí v r. 1968. Mezi ní se zřejmě nacházeli mnozí, kteří v brzký konec režimu věřili. V naší generaci však depka vládla dál.

Čtvrté dějství

Listopadem 89, o který jsme tak dlouho všichni z disentu společně usilovali (a samozřejmě nejen my), se pro nás otevřely možnosti pracovat v nejrozličnějších směrech. To se ukázalo jako největší nápor na vzájemné vztahy. Během jednoho měsíce jsme se já a Vašek stali předsedy dvou rozdílných politických stran. Nebyla to žádná domluvená hra, že jako jeden z nás bude dělat křesťanského demokrata a druhý zase demokrata občanského. Opravdu jsme začali mít na různé věci různé názory. Vyličít všechny „zákruty“ našeho politického střetávání by však byla úplně jiná story. Při této příležitosti se chci pouze omezit na konstatování, že přes veškeré peripetie politických konfliktů zůstaly vztahy mezi mnou a mojí ženou Vendulkou a Vaškem s Kamilou nedotčeny. To byla bezesporu i Kamilina zásluha.

Páté dějství

Náhle jsem si uvědomil, že je mi šedesát. Co mne mate a občas mi dává naději, že se jedná o omyl ve sčítání, je skutečnost, že se někteří lidé v mém okolí, kteří by měli být stejného věku jako já, nezměnili. A Kamila mezi ně rozhodně patří. Někdy se tato skutečnost projeví přímo drtivě. Na jedné úterní sešlosti v Kamilině bytě na jaře letošního roku se rozproudila diskuse na téma kvalit či nekvalit pedagogických sborů v různých dobách. V určitém okamžiku mne Kamilina gesta a způsob řeči vrátil o čtyřicet let zpátky – jako by se nic nezměnilo. Jako by se psal rok 1964 a my byli mezi spolužáky ze školy v Křesomyslové ulici a o něčem diskutovali.

Tyty evokace jsou tím počestně získávaným elixírem mládí pro nás smrtelníky podrobené času. A já bych chtěl vyjádřit naději, že tento nápoj budeme s Kamilou čepovat ještě dlouhá léta!

Ján Čarnogurský

Katolícka žena v Prahe

Praha konca sedemdesiatych rokov. Karlov most bol obalený lešením pre rozsiahlu rekonštrukciu. Na Václavskom námestí už druhé desaťročie bolo pri niekto-rej budove lešenie pre dlhotrvajúcu opravu. Prvé trate metra už premávali, ale stále ešte pôsobili dojmom novosti. Moc v rukách mal pevne Gustáv Husák, sídlaci už vtedy na Hradčanoch. Ohniskom opozičnej činnosti proti komunistickému režimu bola Charta 77, okolo ktorej sa vytvárala sieť ďalších aktivít a samizdatových publikácií. Ku pridruženým aktivitám patrili Výbor na obranu nespravodlivo stíhaných.

Vtedy som sa cez ktorési katolícke konexie prvýkrát stretol s Václavom Bendom. S Václavom Malým, dnešným pomocným pražským biskupom, tvorili takmer nerozlučnú dvojicu. Václav Benda už stratil zamestnanie matematika pre podpis Charty 77 a myslím, že vtedy pracoval ako kurič. Pri cestách do Prahy som celkom prirodzene začal chodiť ku Bendovcom na Karlovo námestie. Tak som spoznal ďalšiu katolícku rodinu v Prahe. Kaplanovi, Bendovi, Němcovi, Freyovi, bolo to akoby súostrovie iného sveta. Veľa detí, otvorené dvere pre každého, pokojné ovzdušie, kde každý vedel, čo chce a má robiť. Už len to množstvo zubných kefiek v kúpeľni svedčilo, že človek prišiel do výnimočnej domácnosti.

Václav Benda aj Kamila boli matematici. Kamila v tej dobe pracovala v akomsi prírodovednom ústave. Vašek bol vtedy tuším kuričom a vedúcou postavou Výboru na obranu nespravodlivo stíhaných. Vtedy niekedy napísal esej „Paralelní polis“ o alternatívnom životnom štýle disidentov. O Bendovej eseji sa hodne diskutovalo pri stretnutiach aj vo vtedajšej samizdatovej tlači. Bendovci mali za sebou niekoľko domových prehliadok a boli pod stálym dozorom Štátnej bezpečnosti. V domácnosti však panoval pokoj a zaužívané drobné pravidlá. Obed sa podával v obývačke a deti dostávali do seba základy životného poriadku. Obed sa začal modlitbou a väčšie deti vedeli, ako majú pomáhať pri prinášaní a odnášaní tanierov a príborov, polievky a hlavného jedla, a zúčastňovali sa na debata dospelých. V nedeľu chodila rodina do kostola ku svätému Jilji. Raz som zachytil, ako sa u Bendových doma hovorilo, že ktorýsi z vtedy najmladších chlapcov počas bohoslužieb vyrušoval. Bralo sa to tiež ako prirodzený jav, ktorý sa čas od času stane.

Kamila v tom všetkom pôsobila absolútne pokojne. Deti vedeli, v čom sa na ňu majú obracať, a ona ich s úsmevom usmernila, keď bolo treba. Neviditeľný, ale

trvalý tlak Štátnej bezpečnosti akoby ani neexistoval. Ku Bendovým prichádzali a odchádzali ľudia so správami o nespravodlivo stíhaných v celom Československu. Ak Václav nebol doma, správy preberala Kamila a zabezpečila, aby sa informácia dostala do samizdatového spravodaju Výboru na obranu nespravodlivo stíhaných. Kamila bola rovnocenným partnerom svojmu manželovi v matematike aj v rodinných záležitostiach, ale hlavou rodiny bol Vašek. Prirodzená štruktúra rodiny sa u Bendovcov uplatňovala dôsledne. Kamila spolu s manželom vytvorili v Prahe na Karlovom námestí „Paralelnú polis“, na ktorej sa rozbila sila komunistického režimu. Vonku vládlo ovzdušie diktatúry, vyhrážok a idcového sveta blížiaceho sa k svojmu zániku. Keď človek prekročil prah Bendových bytu, vstúpil do ovzdušia pokoja, jasného presvedčenia o konštantách života, tvorivého rozmýšľania a diskusií, ako usporiadanie sveta posunúť ďalej, a zároveň každodennej drobnej práce spočívajúcej v čistení bytu, varení jedla pre celú rodinu, písaní úloh a rozprávania o šatstve. Z ich bytového telefónu sa dávali rozhovory Hlasu Ameriky, BBC, podávali sa správy o prenasledovaných ďalej.

Potom prišla slávna Nezná revolúcia. Neformálnych stykov medzi bývalými disidentmi ubudlo, pretože väčšina vhupla do štátnych funkcií. Václav Benda začal organizovať Kresťanskodemokratickú stranu. Ovzdušie paralelnej polis sa prejavilo v tom, že všetci sme akosi samozrejme predpokladali, že naše ideové konštrukcie z obdobia disidentstva ovládnu spoločenský život. Veľmi skoro sa ukázalo, že také jednoduché to nie je. Organizácie a ľudia poznačení kompromisníckou existenciou v rámci komunistického režimu sa ukázali veľmi silní ak nie silnejší než novovzniknuté organizácie bývalých disidentov. Na českej politickej scéne išlo o hľadanie spolužitia, čiže spojenia síl dvoch kresťanských strán, Československej strany lidovej a novovzniknutej Kresťanskodemokratickej strany. Ich vzájomné vzťahy bolo možné od začiatku nazvať podozrievavými. Pred prvými slobodnými voľbami v júny 1990 sa podarilo premostiť obe strany aj za účasti slovenského Kresťanskodemokratického hnutia. Asi tak v apríli 1990 bola vytvorená Kresťanskodemokratická únia za účasti Československej strany lidovej, Kresťanskodemokratickej strany a Kresťanskodemokratického hnutia. Každá zo zúčastnených strán si však zachovala svoju autonómiu. Značku KDU (Kresťanskodemokratická únia) si nakoniec ponechala Československá strana lidová a používa ju doteraz. Václav Benda bol vo voľbách zvolený za poslanca Federálneho zhromaždenia a stal sa jedným z jeho podpredsedov. Mal už oficiálne povinnosti a Kamila ho na nich doprevádzala. Popritom deti odrastali a púšťali sa na svoju samostatnú dráhu. Ale celkove to bol iný svet, než v akom sme žili počas komunistického režimu. Nebol to svet ideí, bol to svet reklamy. V tomto svete bolo ťažko budovať aj svet paralelnej polis. Václav Benda akoby si ho trochu budoval a Kamila mu pri tom pomáhala. Ale aj vo vonkajšom svete politického mainstreamu bol Václav stále celkom úspešný. Kresťanskodemokratická strana

sa po čase vliala do Občianskej demokratickej strany a Václav Benda bol za túto stranu zvolený v Prahe za senátora. Nastalo záverečné obdobie jeho vnášania kresťanských hodnôt do českého politického života. Václav Benda reprezentoval v ODS to chybajúce K – kresťanstvo. Prívrastok kresťanská reprezentoval Václav Benda celým svojim bytím – svojou minulosťou, svojím zápasom proti komunizmu, svojimi teoretickými spismi aj svojím rodinným životom. Súčasťou vnášania kresťanskej dimenzie do politiky najväčšej českej pravicovej strany bola aj Kamila. Kamila bola súčasťou ako katolícka žena po boku manžela spájajúca v sebe všetko – matku početnej rodiny, partnerku manžela doma aj na oficiálnych aj odborných stretnutiach, vzdelanú prírodovedkyňu, iniciátorku spoločenských aktivít s náboženským aj bez náboženského podtextu. V roku 1999 sa stala vdovou. Václavovi Bendovi život nevystačil, aby pokračoval v nesení kresťanskej dimenzie českej politiky. Praha stratila svojho senátora a rodina Bendových stratila svojho pater familias. Akoby osud prideliť Kamile prežiť všetky zákutia ľudskej existencie. Stala sa vdovou, aby aj za nebohého manžela zostala tmelom rodiny. Navštevuje už druhú desiatku svojich vnúčat. Cez svoje deti udržiava dotyk so špičkovou úrovňou českej politiky.

U Kamily netreba zatajovať vek. Vstupuje do šesťdesiatky a môže sa s uspokojením a hrdosťou pozeráť na roky za sebou. Keď bol čas vzdelávania sa, využila ho naplno. Keď bol čas založenia rodiny, založila si rodinu s mužom, ktorého mala rada. Keď bol čas odovzdávania nového života, prijala a odovzdala život 6-tim deťom. Keď sa bolo treba zapojiť do zápasu za zlepšenie podmienok nielen svojej rodiny, ale národa a kontinentu, zapojila sa do zápasu. Keď bolo treba stáť pri manželovi v dobrom aj zlom, stála pri manželovi v dobrom aj v zlom. Keď bolo treba nahradiť manžela po jeho smrti deťom aj vnúčatám, nahradzuje manžela deťom a vnúčatám. Kamila znáša všetky svoje životné úlohy s noblesou a pokojom. Kamilino životné poslanstvo znie, že Boh po každom dni, ako tvoril svet, videl, že je to dobré, čo stvoril, a ono je to naozaj dobré. So všetkými ťažkosťami, so všetkými problémami, dokonca so všetkými tragédiami. Boh stvoril muža a ženu a požehnal ich, aby mali spolu deti a budovali spoločnosť. Aby pre spoločnosť vytvárali pravidlá, ktoré ju urobia harmonickou. Franz Kafka napísal v liste otcovi, že založiť si rodinu, prijať všetky deti, ktoré prídu, a ešte ich aj trochu usmerňovať je najviac, čo človek môže dosiahnuť v tomto neistom svete. Kamila prijala všetky deti, ktoré jej Boh požehnal. Usmerňuje ich slovom aj svojím životom. Usmerňuje ich svojou vierou, ktorú im odovzdala. Viera z nej vyžaruje na všetkých vo svojom okolí. Vieru, že Boh stvoril svet dobre, a preto sa nemusíme báť, pretože všetky ťažkosti prekonáme. Vieru, dokonca presvedčenie, že svet reklamy je iba vonkajšou kulisou, za ktorou existuje svet ideí a autentického života.

Dominik Duka

Ženu statečnou kdo nalezne?

Perikopu z knihy *Příslaví* četla Církev při svátku svatých žen velmi často v době před Druhým vatikánským koncillem. Jako dítě jsem sledoval tento text v kapesním latinsko-českém misálku emauzského benediktina Otce Schallera. Latinský ekvivalent zněl *mulier fortis*. Jakou představu mohl mít školák při četbě této perikopy, jež nabízí čtenáři knihy knih obraz ženy, který prochází tisíciletími? Obraz, který se zrodil v prostředí úrodného půlměsíce mezopotamské a egyptské kultury, stal se vlastní kultuře malého semitského národa, který od počátku vykazuje ryze patriarchální rysy, od doby patriarchů Abraháma, Izáka a Jakuba přes velkého zákonodárce, tvůrce nábožensko-národní pospolitosti – Mojžíše až k jedinečnému synu tohoto národa Ježíši Kristu. I v jeho rodokmenu se objevují ženy, o kterých však není tak snadné citovat náš úvodní verš z knihy *Příslaví* (31,10). O to více vystoupí obraz jeho matky, která je chápána jako zosobnění izraelského národa – Panna Izraelská, Panna Jeruzalémská. Žena drtící hlavu hada, Panna, která počne a dá svému synu jméno Immanuel. Z dějin tohoto národa vystupují postavy žen: Sára, manželka Abrahámová, Rebeka, manželka Jakubova, soudkyně Debora, královna Ester, Judit, statečná Zuzana, matka synů Makabejských, ta se stala inspirací pro Čapkovu *Matku*.

Ne, po pravdě musím vyznat, že tyto souvislosti mě nenapadaly, když jsem s důležitostí dvanáctiletého školáka louskal český text zmíněné perikopy a pohlízel na latinský ekvivalent, z kteréhožto jazyka jsem znal nazpaměť jen věty, kterými jsme při bohoslužbě odpovídali knězi. V představách kluka vyrůstajícího v poválečném období skutečně statečnými byli muži odění do vojenských uniforem a vzhledem k místnímu letišti to byli ti, kteří bránili Spojené království v bitvě o Británii a přišli v modrých uniformách. Byl to *Jim, zálesák americký* či statečná srdce Foglarových skautů. Ale přesto až příliš často se při ranní bohoslužbě o svátku svatých žen znovu a znovu ožýval text o žně statečné.

A tak, jak přibývala léta, začal jsem chápat a vidět i jinou statečnost, než tu na válečných polích a v přestřelkách na Divokém západě, kde vítězila spravedlnost. Já však stále více a více viděl okolo sebe, jak mě obklopuje zbabělost, ve škole ze strachu lžou, v novinách se vysmívají „mým statečným“ a ti stateční v modrém zmizeli za mřížemi věznic a táborů nucených prací. A najednou ti nejstatečnější nosili ošuntělé uniformy s černými výložkami a místo zbraní

drželi krumpáč a lopatu a pracovali jako nádeníci na silnici. Kam se poděla statečnost a věrnost? Desítky rodin zůstaly bez táty, bez prostředků, přes noc ztratily domov, všechno, co měly. A z našich matek se staly živitelky rodin, hledaly místo, abychom se nemuseli stěhovat stovky kilometrů dále do pohraničí, do opuštěných a zruinovaných domů. Ženy, které v době druhé světové války zůstaly často se svými nejmenšími ratolestmi jako rukojmí v okupované zemi, po krátkém oddychu v úsvitu svobody znovu se ocitají samy bez jakékoliv pomoci. Často opuštěné i od svých nejbližších příbuzných ze strachu či ideologických důvodů. Nestal se z nich bezradný houf, dokázaly se zorganizovat ve svých protestech na úřady, pomáhají si při shánění potřebných potravin pro případné balíčky, které pak předávají při návštěvách věznic svým mužům. Obsah balíčku se skládal z toho, co si doslova musely odtrhnout od úst nebo co jim dali ti, kteří nepodlehli strachu a touze po dobrém bydlu.

Má vlastivěda nebyly hrady a zámky, ale československé věznice. Tam jsem poznal celou řadu žen, manželek statečných, o kterých jsem pak později v Pražském jaru nebo po listopadu 89 mohl číst z jejich memoárů. A tak postupně jsem začal chápat, že existuje i jiná statečnost, že není jenom ta, která vede člověka na frontu, která ho naučí vzdorovat přesile ve vzduchu či na zemi, ale existuje také statečnost všedního dne, každé vteřiny, kdy není možné utéci, protože ty malé ručky se zoufale chytají za sukni, chtějí napít, chtějí najíst, bojí se být samy. Samota tlačí a pak přicházejí ti, kteří nabízejí možnost nového života: „Zřekněte se vašeho muže! Co z toho máte?! Rozmyslete si, jaká bude vaše budoucnost a co bude z vašich dětí?!“ Slizký had zrady spřádá své plány. Nepoznal jsem větší statečnost, než je věrnost.

S přibývajícímí léty jsem mohl hlouběji pochopit životní příběh Dr. Milady Horákové. Její jméno bylo s úctou vyslovováno od lidí nejrůznějších politických směrů či náboženských uskupení. Do této řady statečných žen patří i Dr. Růžena Vacková nebo Dr. Božena Komárková. Uvedený trojlístek vypovídá o statečnosti, o hluboké vzdělanosti, o víře, která v době zrady, strachu a zbabělosti přenáší hory. Jak nevýrazně vůči těmto postavám se jeví železné lady politické scény závěru 20. století! Odkaz jmenovaných tří žen se stal součástí národních, kulturních, politických i náboženských dějin střední Evropy. Co o nich ví česká škola na počátku třetího tisíciletí? Mezi čítankové hrdiny zařadí pedagogičti stvůrci postavíčku z „Reality show“ s úchvalou Ministerstva školství ČR. Jestliže Ferdinand Peroutka ve svém *Budování státu* píše o plebejské demokracii v naší zemi, co by asi napsal dnes? Není to stejný způsob myšlení, s jakým radili manželkám uvězněných známí pánové v kožených kabátech a s khaki ponožkami?

Zůstává však literární odkaz, který podle mého soudu patří ke skutečnému pokladu naší duchovní kultury. Slova i postoje těchto žen jsou pro mne vždy povzbuzením ve chvíli, kdy si s abbé Dobrovským, vysvěceným v naší biskup-

ské kapli na kněze biskupem Hayem, začínám zoufat nad cestou, kterou kráčí lid naší země. Nebylo mi dáno s těmito ženami se osobně setkat, ale přesto vím, že existuje duchovní komunikace, a doporučuji každému, kdo je pokoušen k malosti, malodušnosti, ztrátě odvahy, aby se odvážil navázat s nimi duchovní dialog. Poznal jsem z jejich okruhu několik spolupřečtenkyň. Byl jsem po letech přijat do tohoto společenství mukul. Nezapomenu na několik setkání se spisovatelkou Ninou Svobodovou, na její pokoru a opravdovou víru. Víra, to není fanatický postoj, to je ponor do hlubin Božího tajemství. To je ponor do tajemství lidského srdce. Víra, to je světlo, které dovoluje, aby vystupovala utajená krása, aby se odhalilo vnitřní pletivo spojníc mezi Bohem a člověkem. Víra dává nové pochopení skutečnosti, dovoluje žasnout, divit se, jásat a zpívat. Stojí za povšimnutí, jak tyto ženy rozuměly umění a kultuře. Jak se podílely na spoluvytváření české kultury a jejím pochopení. Když jsem odcházel z bytu v ulici Karolíny Světlé, tety zmíněné Niny Svobodové, byl jsem to já, kdo žádal o požehnání. Zde jsem pochopil tajemství Kristova kněžství, kněžství toho, který dal život za své přátele a dává účast na svém kněžství všem pokřtěným. Oběť a utrpení statečných žen mne zahanbovala a přitom naplňovala radostí. Ne dlouhé theologické traktáty, ale jejich život mně dovolil pochopit veliké tajemství Kristova kněžství. Když jsem se vrátil z vězení, jedna z té řady, která byla při tom, paní Marie Kovalová, mne uvítala slovy: „Otče, bratře, muke!“ Pak jsem pochopil, že jsem konečně absolvoval univerzitní studium a že není vyššího akademického titulu ani v teologii. To není akademický snobismus, ale pokora, ve které začnete novým způsobem chápat smysl lidského života. Pochopíte Izajášova slova „Neboj se, červíčku Jákobův, hrstko Izraellova lidu“ (Iz 41,14), ale také si poneseš navždy v srdci vědomí lidské solidarity, přátelství, bratrství či sesterství. Vaše víra není jen ponorem a světlem, ale jistotou. V nouzi poznáš přítele. A tak mukul ví, kdo je přítel, a také, že Bůh je přítel. Bylo mu dáno porozumět slovům: „Vy jste moji přátelé.“ (Jan 15,14) To je důvod setkávání bývalých mukul, méně však těch oficiálních, ale osobních – v době totality. Statečné ženy se staly magnetem, který přitahoval především mladé lidi, studenty nejrůznějších směrů, dívky i chlapce. Bez ohledu na to, zda byly univerzitními pedagogy, se tato setkání stávala léta-jící univerzitou bez jakéhokoli psaného či proklamovaného programu. Program diktoval života běh a události, které vyvolávaly otázky – proč?, jak dál?, kudy na to?, jak zůstat pevným a zachovat čest? Nebyly to univerzity informatiky, ale škola, která formuje osobnosti.

Bylo to na konci 70. let, v době, kdy jsem žil v Plzni a pracoval v tamější Škodovce. Bída a marasmus poražených Husákovou konsolidací překročily svůj zenit. Doznívala ještě slova Mádrovy studie *Modus moriendi*, inspirované *Kšaftem umírající Matky Jednoty bratrské* a mapující zmar nadějí Pražského jara v prostředí Římskokatolické církve, kdy přišli ti, kteří vztyčili hlavu přes všechny

peripetie, přes všechny námitky a kritiky mnohdy rádoby statečných. Zůstává jen jedno pravdivé konstatování: Charta 77 je symbolem povstání z ponížení, je výkřikem těch, kteří odmítli dál prodávat svou čest a hrát komedii se svým svědomím a měli odvahu nést riziko z tohoto rozhodnutí. Trojí motivace – politická, občanská a náboženská/křesťanská – dala tomuto hnutí sílu až do konečného vítězství. Neopakovatelný jev ve středoevropských hnutích odporu.

Jednoho večera jsem na cestě z víkendových aktivit přes Prahu do Plzně zazvonil v Praze na Karláku u bytu Bendových. Znal jsem osudy rodiny z vyprávění dvou přátel, dominikána Otce Jiljího Dubského a terciáře Milana Procházky, profesora angličtiny přezdívaného z důvodu „utajení“ Špacír. Oba vyprávěli o Bendových s obdivem. Co mne přivedlo, abych zazvonil na dveře bytu s označením „Václav Benda“? Musím přiznat, že konkrétní důvod již neznám. Pravděpodobně jsem hledal pomoc ve chvíli, kdy došlo k uvěznění našeho spolubratra, strážce hrobu Paní Zdislavy Otce Jindřicha Gajzlera, mohlo k tomu dojít ale i o něco později, byla to otázka Charty či VONSu. To není podstatné. O autenticitě Janova evangelia vypovídá scénka setkání svatého Jana s Kristem, kde je rozhodující desátá hodina. Neudává místo, den, měsíc, rok, ale bylo deset hodin. Když jsem zazvonil, otevřely se dveře. Ve dveřích se objevila drobná žena s úsměvem ve tváři s neodmyslitelnými brýlemi a za nimi bystré usmívající se oči. Paní Kamila. Se samozřejmostí mě zvala dál. V jejím chování nebyla žádná známka strachu. V této chvíli mi hlavou proběhly vzpomínky, zazvonil zvonek, moje matka byla také drobné postavy. Zazněl určitý souzvuk, ale pak to byl úzkostlivý pohled na nás, na děti. Buďte opatrné. Protože zvonek, který zazníval u našich dveří v době, kdy maminka byla ve věku paní Kamily, znamenal nebezpečnou návštěvu těch pánů shora zmíněných, v khaki ponožkách. Případná domovní prohlídka.

A tak se vytvořil můj zvláštní vztah. Vždycky, když jsem na Karláku u Bendů zazvonil a ať mi otevírala paní Kamila, či někdo z rodiny, vracel jsem se do svého dětství. Tak jsem se s jejich chlapci ztotožňoval. Byly to chvíle, kdy škvírou ve dveřích pozorovali, co je to za pána, který zazvonil. S čepicí vraždnou po nos začal lustrační obřad. Čepice putovala vzhůru, za dveřmi uvnitř se ozvalo: „Dominik!“ Potřebná lustrace skončila a chlapci mohli otevřít dveře. Vstoupil jsem do bytu. Každý byt má svou nezastupitelnou atmosféru. Obývací pokoj s typickou intelektuálskou knihovnou po celé stěně, ve které na vás hledí knihy, které vypovídají o jejich majiteli. Podle titulů na hřbetě, ale i podle opotřebení. Nemám velký dar, abych vystupoval jako znalec lidských povah, ale nikdy jsem se nemýlil o člověku podle knih, které četl či vlastnil. Vše ostatní vhodně doplňovalo prostor. Psací stůl, konferenční stůl s křeslem i kulatý stůl s houpacím křeslem, které znám z obrazů T. G. Masaryka, ale také z pokoje svého dědečka, kde především – nikým nepozorován – jsem v tomto křesle mohl „pózovat“. Stalo se mým údělem, že jsem při všech návštěvách u Bendů byl usazen do houpacího křesla. Vytvořil

jsem si k němu jakýsi vlastnický vztah. Možná, že znalci psychologie by odhalili můj „důvod návštěv“. Přeci však zde jakýsi vztah k T. G. Masarykovi je. Vždyť zápas Charty 77 měl cosi společného s Masarykovým odkazem. Pojem demokracie v naší zemi je neodmyslitelný od prezidenta zakladatele.

Mé návštěvy měly v podstatě dvojí charakter. Přinášel jsem informace, hledal pomoc, protože vedle Charty 77 zde byla hlavní centrála VONSu, a naopak jsem si odnášel informace a nalézal pomoc. Vedle této soudruhy určitě hodnocené zpravodajské činnosti, která směřovala k pomlouvání a hanobení socialistického zřízení a podkopávání základů socialistické společnosti a státu, jsme vždy našli čas na debaty z oblasti filozofie, teologie, sociologie, historie či politiky. To vše se dělo při společné účasti obou manželů, Václava i paní Kamily, někdy i za účasti někoho z dětí. Řešily se za mé přítomnosti i některé pedagogické problémy. Například otázka návštěvy filmového trháku socialistické kinematografie, kdy otec hovořil s pány o jejich dospělosti a kritičnosti a k jeho spokojenosti páni synové rozhodli, že na tu blbost zase zrovna nemusí jít.

V době uvěznění Václava mé návštěvy pokračovaly a paní Kamila plně zastoupila roli svého manžela v úloze „pomlouvání a hanobení socialistického zřízení a podkopávání základů socialistické společnosti a státu“. Po svém návratu z vězení, kdy došlo k celostátnímu zásahu proti františkánskému řádu od Chebu po Košice, navštívil mě Václav v Plzni v doprovodu už zmíněného pana profesora Milana Procházky. Společně jsme pak navštívili P. Víta Bencše OP, který byl nejvíce zasažen od církevně-právní problematiky v bývalém socialistickém Československu. Tak se zrodilo pozdější prohlášení Charty 77 o pronásledování řeholí v ČSSR. Naopak byla to zase paní Kamila, která mi zprostředkovala návštěvy u bratra Václava Havla – Dr. Ivana Havla – v bytě na nábreží. Pak přišel na řadu filozofický časopis PARAF, který dovolil publikovat alternativní filozofické názory. Byl jakousi protiváhou k edici Petlice, kterou redigovala a vydávala paní Olga. Petlice byla především literární edicí, PARAF naproti tomu dával prostor filozofické kritice a diskusi. Protistátní a trestná činnost paní Kamily se nevyčerpala jenom v „pomlouvání a podkopávání socialistického zřízení“, ale její trestní rejstřík se rozšířil i o napomáhání při maření státního dozoru nad církvemi (Mařena). Jak se rozvíjely naše kontakty, zjistil jsem, že paní Kamila se zabývá i zcela nepolitickou vědou, jakou je matematika, a můj dominikánský bratr Ing. Ondřej Soudský (P. Vojtěch) je jejím kolegou na pracovišti v Akademii věd. Jasný důkaz o malé bdělosti strany a vlády se dále potvrdil také tím, že na stejném pracovišti v té době – u největšího počítače běloruské výroby, o rozloze velké haly, přičemž jeho kapacitu stačil pokrýt britský počítač s objemem 2 litrů – pracoval druhý dominikán Aleš Pospíšil (P. Tomáš). A tak jednou v čase prázdnin jsme spolu zorganizovali setkání v dobříšských lesích a na chalupe mši svatou, kterou jsme koncelebrovali pro celou rodinu.

V polovině 80. let probíhaly diskuse a uvažovalo se, jak dál po Velehradě. Není to jen název Václavova eseje po velehradské pouti v roce 1985, ale příprava určité vize. Křesťansko-demokratická strana se nezrodila po listopadu 89, ale žila v představách a určitých projektech mnohem dříve. Nedokáží si již dnes vybavit jednotlivé kroky. Byla to řada večerů, při kterých bylo možné žít jiný život. Prostor orámovaný knihovnou, psacím stolem a houpacím křeslem se stal místem upřímné otevřenosti s atmosférou budoucí svobody. Paní Kamila zde nebyla v roli jakéhosi ideologa či politického fantasy. Dokázala trpělivě naslouchat, zaznamenávat v konspirativním duchu potřebné poznámky, hledat kontakty, nabídnout kávu nebo něco jiného, sledovat život dětí, případně zasáhnout a poradit jim. Život společenský se prolínal s rodinným, před listopadem i po něm, kdy přišly jiné starosti. Radost z nabyté svobody vystřídaly starosti, jak dál. Nové diskuse, nové otázky. Jen bylo méně času. Kamila nadále mnohdy vše zapisovala do notýsku jako sekretář i poradce svého manžela, při různých setkáních na různých místech, kam jsme byli zaváni větrem svobody. Vrátila se však také ke své vědě, aby vyučovala logiku na Karlově univerzitě.

Nečekaný odchod Václava na věčnost způsobil velkou ztrátu v politickém životě této země. Odešel člověk, který představoval odpovědnost, pravdivost a věrnost. Myslím, že jeho místo zůstalo dodnes prázdné. Ukázalo se však, že paní Kamila znamenala víc, než jen Václavovu oporu, že měla skutečný podíl na jeho práci a postojích. A tak jsem u ní mohl hledat radu i pomoc v nejedné složité situaci, na které život ve svobodě není vůbec chudý. Angažmá ve valdštejnské společnosti jako by bylo pokračováním jejího zápasu v hledání pravdy a obrany spravedlnosti.

Téměř tři desetiletí uběhlo od našeho prvního setkání u dveří Bendových na Karláku. Snad mohu říci, že jsem prožil kus života této rodiny, poznal rodinné společenství, které formuje manžele i děti. Nebyly to jen pohádky, které psal Václav z vězení, aby byl s dětmi a jejich mámou, ale byl to i všední život, jeho starosti a povinnosti, velké vědomí křesťanské odpovědnosti a angažovanosti Václava i paní Kamily. Rodina nebyla místem, které by bránilo rozmachu jejich členů. Kolika mužům či ženám onen výstražný zvuk zvonku, který se rozlehl po bytě, vzal odvahu či je vehnal do „kondelíkovské pasivity“! Mnozí hledali únik v čistě odborné činnosti s demonstrovanou neutralitou vůči systému, který systematicky ničil veškeré morální a kulturní hodnoty.

K těmto řádkům jsem byl povzbuzen prosbou Kamiliných dětí, které svou žádost vyslovovaly s velkou láskou a úctou ke své mámě, a když už jsem se odhodlal k jejich napsání, provázal mě přitom verš z knihy *Přísluví*: „Ženu statečnou...“ Jen bych dodal: „... a usměvavou.“ Dovoluji si s hrstkou vzpomínek připojit se i se svou gratulací, přáním paní Kamile!

Petr Hájek

Kamile k šedesátinám

Milá Kamilko, vždycky jsem Tě považoval za mladou kolegyni – a teď už Ti bude šedesát let!

Znám Tě už opravdu dlouho; po mnoho let jsme pracovali v témže oddělení Matematického ústavu Akademie věd. Vzpomínám, že v roce 1971 jsme se oba zúčastnili kongresu *Logic, methodology and philosophy of science* v Bukurešti a po cestě tam i zpátky jsme o leccčem hodně diskutovali; a zahraničních konferencí, na kterých jsme byli oba, byla celá řada. Mnoho let jsi aktivně participovala na mnou vedeném semináři aplikované matematické logiky (věnovaném zpočátku hlavně metodě GUHA automatické tvorby hypotéz) a na mém a Pudlákově semináři metamatematiky aritmetiky. Publikovali jsme (jen) tři společné práce: *The GUHA method and three-valued logic* (1971, třetí autor Zdeněk Renc), *A logical analysis of the truth-reaction paradox* (1982) a *Possibilistic logic as tense logic* (1993). To sice není moc, ale dobře to charakterizuje oblast společného zájmu: užití logiky v analýze dat (teď se říká „těžení z dat – data mining“) a neklasické logiky.

Tvoje situace byla ovšem velmi těžká, zejména v době, kdy byl Václav, Tvůj manžel, vězněn jako disident; obdivoval jsem, že jsi dokázala starat se o děti (kterých jste neměli málo), udržovat v mezích možností styk s Václavem ve vězení, snášet různá podezření státní moci a přitom nepřerušit práci v matematice. V té kritické době jsi nesměla publikovat (a obhájit kandidátskou práci), na druhou stranu se Tě podařilo v Matematickém ústavu udržet, což nebylo samozřejmé. Věnovala ses tehdy hlavně aplikacím metody GUHA a já jsem po jistý čas měl nařízeno psát měsíčně zprávy (předávané ústavem na „vyšší místa“) o tom, jak a na čem jsi v daném období pracovala. Jednou jsem Ti chtěl v jedné své publikaci poděkovat za cenné připomínky. Před odesláním k vydání bylo třeba mít souhlas vedení ústavu. Byl jsem zdvořile požádán, abych poděkování formuloval obecně, třeba členům semináře, tak, aby tam explicitně nefigurovalo Tvé jméno. Přesto se asi shodneme, že Matematický ústav byl jedním z mála míst relativní myšlenkové svobody, kde bylo možno s většinou lidí hovořit zcela otevřeně, byť byl stejně jako ostatní ústavy pod dozorem politické moci. Nezneužíval toho však.

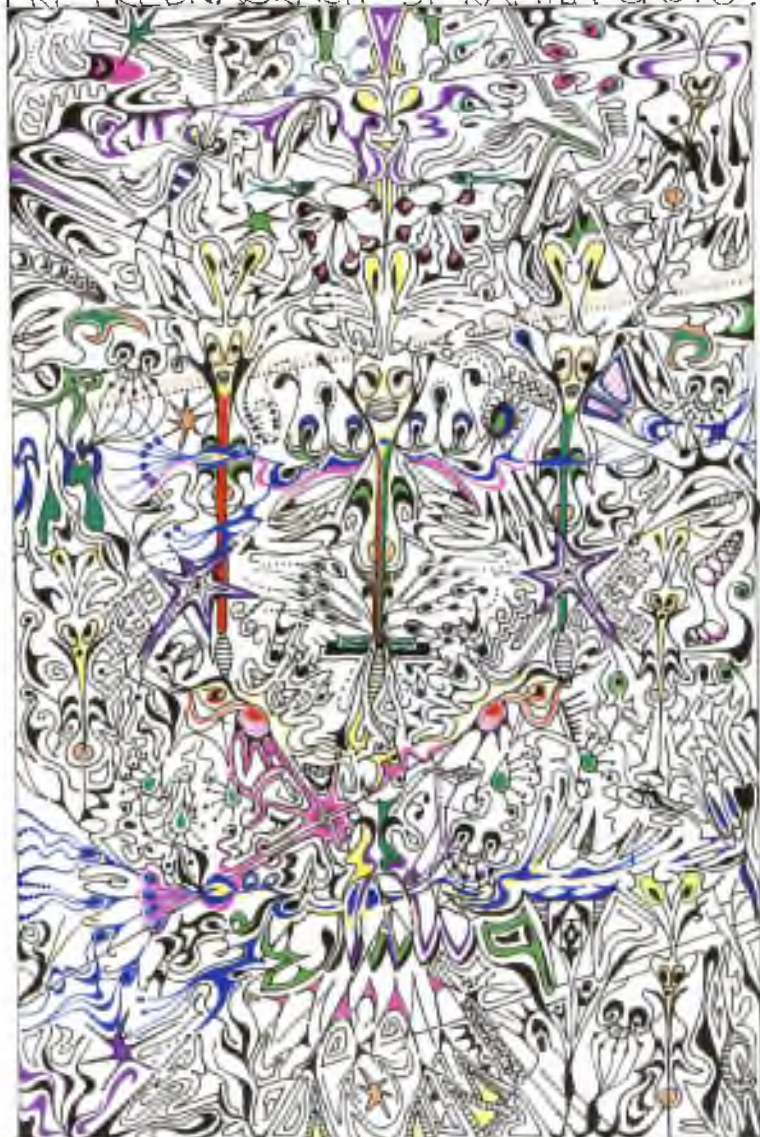
Někdy v osmdesátých letech mi bylo jistou mezinárodní organizací (pořádající ony kongresy o logice, filosofii a metodologii vědy) nabídnuto, abych kandidoval na jejího viceprezidenta. K tomu jsem zase potřeboval souhlas Akademie. Navštívil mě nějaký estébák a řekl mi, že mi souhlas bude dán, ale že jim mám podepsat spolupráci. Mluvil jsem o tom s Tebou a Ty jsi kategoricky řekla: „Nic jim nepodpisuj!“ Pomohlo mi to k rozhodnutí, za které jsem Ti velmi vděčen. (Tím viceprezidentem jsem nakonec po jedno období byl, ale až po sametové revoluci, pochopitelně bez podmínek.)

Brzy po roce 1989 jsme oba z Matematického ústavu odešli, Ty na Filozofickou fakultu UK na katedru logiky a já do Ústavu informatiky Akademie, kde (po předčasné smrti našeho přítele Tomáše Havránka, který tam byl po revoluci ředitelem) mě chtěli jako nového ředitele. Naše vědecké kontakty tím značně zřídly, leč nezmizely úplně. S potěšením konstatuji, že teď, kdy už nepůsobíš na vědeckém pracovišti (nýbrž v Úřadu pro ochranu osobních údajů), máš stále co publikovat – dala jsi mi k posouzení skicu a já jsem byl překvapen, o jak správný a velmi pěkný matematicko-logický výsledek jde.

V bibli čteme (Příslaví 31,10): „Ženu statečnou kdo nalezne? Daleko nad perly cena její.“ V Tobě našel ženu statečnou především Tvůj manžel Václav, ale za ženu statečnou Tě právem považují i Tvoji přátelé, k nimž se rád počítám. Moje manželka (která velmi statečně bojuje se svou těžkou nemocí – roztroušenou sklerózou) a já si rádi připomínáme jiný verš z biblické knihy Kazatel (12,1): „A pamatuj na stvořitele svého ve dnech mladosti své, prve než nastanou dnové zlé a přiblíží se léta, o nichž díš: Nemám v nich zalíbení.“ Léta mladosti máme sice už dávno za sebou, ale pamatovat na stvořitele svého je úkol na celý život. Oba Ti přejeme, aby Tvoji dnové nebyli (ještě) zlé a aby ses dlouho radovala z houfu svých vnoučat a ze svých přátel.

Ivan M. Havel

PŘI PŘEDNÁŠKÁCH SI KAMILA ČASTO

KRESLILA NA OKRAJ PAPIRU OBRAZKY...

Václav Havel

VÁCLAV HAVEL

Milá Kamilo,

blahopřeji Ti ke skvělým
narozenninám a přeji Ti, abys
můj věk (o deset let víc)
prožívala v téže kondici, v
jaké prožíváš teď svůj, a
nikoli v té, v jaké bylo
prožívání já. Všechni Tě
ostavíme potřeby —

Srdce z domů

Váček H. ♥

14/9/2006

Václav Klaus

Kamile Bendové

Rád bych touto formou paní Kamile popřál vše dobré a zároveň vyjádřil, co pro mne – ale věřím, že i pro nemalou část české veřejnosti – znamenala a znamená ona a její rodina.

Kamila Bendová se svého životního jubilea dožívá se svou velkou rodinou jako aktivně společensky působící žena, ale již 7 let bez svého manžela, kterému byla po celý společný život pevnou oporou.

Václav Benda se nesmírně odvážně rozhodl nedělat kompromisy s totalitním státem a věděl, co bude důsledkem. Před řadou desetiletí napsal tato slova: „Konflikt se státem, do něhož jsem vstoupil, bude dlouhý, vyčerpávající a podle všech lidských měřítek beznadějný a v této zemi to znamená, že celá moje rodina, až do třetího kolena, se také stane součástí tohoto konfliktu.“ Ukázalo se, že v tom bohužel měl pravdu.

Velice si vážím statečnosti paní Kamily, s jakou nesla nesnadné chvíle, kdy její manžel procházel těžkými zkouškami, včetně politického stíhání a vězení. Kdyby to nebyla opotřebovaná slova, dalo by se mluvit o hrdinství, s nímž rodina Václava Bendy přinášela oběti za svobodu nás všech. Avšak to vzácné, čím se postoj obou – Václava i Kamily – odlišoval od mnoha jiných v tehdejší opozici, je to, že odolávali pokušení vidět ve svém chování mesianistické sebezalíbení. V tomto svém postoji, v respektu k hodnotám, na kterých se rozhodli založit svůj život, byla jejich velká nepatetická trpělivost.

Se stejnou rozhodností, neústupností a zarputilostí, s jakou Václav Benda vedl svůj osobní spor s totalitním režimem o svobodnou společnost, vstoupil do polistopadového politického dění, aby byl neúprosným zastáncem svého křesťansky založeného pojetí svobody. Mnozí s ním nesouhlasili, ale on svůj názor prosazoval nekompromisně.

Velmi si cením toho, že paní Kamila i dnes žije odkazem Václava Bendy. Vím, kolik toho dělá pro jeho památku a jak se všemi svými silami snaží nedat zapadnout tomu, o co on po celý život usíloval. V paní Kamile tak její manžel pokračuje i dnes, kdy už není mezi námi. A to je dobře pro nás pro všechny.

Václav Malý

Statečná Kamila

Je neuvěřitelné, že se Kamila ocitá na prahu věku, kdy je zvykem bilancovat a hodnotit dosavadní činy a celoživotní usilování. Rád přispěji trochu do mlýna, abych alespoň zlomkovitě poukázal na některé její rysy, které mi utkvěly v paměti a které by neměly zůstat bez povšimnutí.

Prožíval jsem s ní a s jejím zemřelým mužem Václavem tvrdá léta normalizace. Jak už jsem při jiné příležitosti zmínil, byla jejich domácnost pro mne v těch letech útočištěm. Nadechl jsem se u nich a načerpal nové odvahy pokračovat v zápase o svobodu a lidskou důstojnost. Kamila svou domácnost po uvěznění Václava nejen neuzavřela, ale dokonce převzala štafetu. Povzbuzovala, napřimovala, dodávala a předávala informace. V letech jisté agonie Charty 77 byla jednou z mála, kdo se nebál pokračovat. Byla osobně v nelehké situaci: musela se starat o pět na ní závislých dětí. Budiž jí ke cti, že je ve víru společenského dění nezanedbávala. Právě naopak. Mohli v ní vidět příklad nepatetické statečnosti a upřímné osobní zbožnosti. Dala jim v té době nejlepší vybavení pro život: čest, zásadovost, víra a odpovědná svoboda je důležitější než společenské uplatnění za každou cenu, dosažení prestiže a profesionální kariéry. Ač vnitřně trpěla tvrdým údelem Václava, nepodlehla sebelítosti ani naříkání nad nespravedlností osudu. Byla hrdá na svého muže, který by bez ní nebyl tím, kým se stával: zásadovým a neuvěřitelně obětavým mluvčím „otřesených“. Sama velmi profesionálně zdatná v matematických vědách nedávala ve svém oboru na odiv svou převahu nad Václavem. Stála v pozadí. Byla pro něho jistotou, k níž se obracel se vším, co mu leželo na srdci a co kul ve své mysli.

Nepřestala udržovat styky se šedou zónou svých profesních soupeřů. Nepřipustila si za tehdejších poměrů pochopitelné pokušení, že šedá zóna je odepsaná a že není hoden povšimnutí, kdo nepřijímá disidentský styl. Neúnavně šířila informace a vedla nekonečné diskuse s těmi, kdo zůstali slušnými a sympatizovali, i když stáli stranou. Disidentům vytvářela azyl, do něhož se mohli uchýlit v kteroukoli denní i večerní hodinu. Uchovala otevřenou domácnost bez úředních hodin. Její děti, ač nedospělé, jí vytvářely příznivé a vstřícné zázemí. Stávaly se její oporou. Nenechala se vehnat do pozice jejich rukojmího, jak tomu bylo v tehdejší době v bezpočtu rodin, které volily

pro údajné blaho svých potomků ponižující kompromisy. Po návratu Václava z vězení neřekla „dost“ a nepřenechala mu veškerou agendu, aby ze sebe shodila těžké břemeno. Ani ho nezrazovala a nepřesvědčovala, abych se stáhl a neriskoval další věznění. Mnohé brutální domovní prohlídky brala s nadhledem. Jiný by se zhroutil, kdyby viděl svou domácnost převrácenou vzhůru nohama. Pro ni to byla spíše výzva: „Pokračujeme!“

V listopadu 1989 se u Bendů rodilo jádro studentů, kteří převzali ve známých událostech standartu a přispěli ke kýženému zvratu. Václav vstoupil do víru politického klání a Kamila se vrátila ke své profesi, kterou mohla už bez omezování rozvíjet. Bohužel poměrně brzy ovdověla. Svůj úděl nese statečně. Nestáhla se do ústraní. Pozorně sleduje dění. Je oporou rozvávající se rodině. Je milé ji vidět uprostřed rostoucího počtu potomstva. Pořádá setkání mladých historiků, kteří bádají v archivech a odkrývají zločiny komunistů. Seznamuje je s žijícími pamětníky normalizačního období. Pro obě strany je vzájemné poznávání velmi užitečné.

Milá Kamilko, při příležitosti Tvých šedesátin ti děkuji za vše, cos vykonala pro napřimování mnohých, kteří si přicházeli k Tobě pro útěchu a svěčovali Ti své bolesti. Děkuji Ti za vzorný příklad věrné ženy, která stojí pevně při svém muži. Děkuji Ti za vklad, který jsi vložila do duše svých dětí. Děkuji Ti za uchování víry. Jsem rád, že Tě znám a že zůstáváš pevná i za nových podmínek. Pokračuj v dosavadní cestě. Dobrý Bůh ať Ti žehná v nastoupeném životním směřování a ať Tě zachová co nejdéle mezi námi!

Martin Palouš

Psaní k narozeninám

Milá Kamilo,

pokud se nemýlím, poprvé jsme se setkali někdy počátkem sedmdesátých let a tím, kdo nás seznámil, byl Daniel Kroupa. Oba – já i Daniel – jsme tehdy bydleli ve Všehrdově ulici na Malé Straně a stýkali se několikrát týdně při nekonečných diskusích o řecké filosofii. Okolo zuřila normalizace a my jsme se naprosto vážně rozhodli, že beznadějně politické situaci v srdci Evropy budeme čelit tím, že v Praze založíme či spíše po staletích trestuhodné nečinnosti obnovíme platónskou Akademii. Byla to od nás, filosofických elévů, po všech stránkách nekonečná drzost, ale pustili jsme se do toho s mladickou energií a snažili se do našich sítí zatáhnout kohokoliv, kdo se namanul. K našim prvním úlovkům patřil Zdeněk Kratochvíl, tvůj bratr Zdeněk, se kterým jsme bez jakékoli seriózní znalosti řečtiny, aspoň na mé a Danielově straně, počali překládat Aristotelovu 12. knihu *Metafyziky*, a dále Ladislav Hejdlánek, s nímž jsme se prokousávali Heideggerovým *Unterwegs zur Sprache...* Historie Kampademie jakožto součásti disidentské „létající univerzity“ se určitě velmi silně prolínala s příběhem Tvým a Tvé rodiny, ale přece jen by to bylo jiné vyprávění. Myslím, že jsme se srazili ve dveřích nebo na schodišti, já zrovna na odchodu, vy jste s Vaškem přicházeli a Daniel mi při představování řekl, že jste matematici a že jména všech vašich dětí začínají na „Mar“ – Marek, Martin, Marta. Bylo patrné, že očekáváte další přírůstek do rodiny, a tím se stal o pár měsíců později editor tohoto sborníku, syn Patrik. Když se nyní pokouším vybavit atmosféru onoho letného setkání a celkový dobový kontext, ve kterém se odehrálo, jednu věc vím naprosto jistě. Opravdu těžko bych si tehdy uměl představit, že svůj drobný příspěvek u příležitosti Tvého kulatého jubilea budu sepisovat v krásném domě u jezera Mohawk v americkém státě New Jersey, do kterého se tehdy pravidelně koncem léta či počátkem podzimu jezdil rekreovat a sepisovat svoje paměti komunistický ministr zahraničí Bohuslav Chňoupek, a pak nad Atlantickým oceánem na letecké lince Českých aerolinií z Prahy do New Yorku, kde nyní pracuji ve službách české diplomacie.

Mám před sebou tři desetiletí, které od onoho historického okamžiku uplynuly a které jistě nabízí tisíc a jednu příležitost ke vzpomínání. Propleteny a asi i popleteny přede mnou vyvstávají osobní zážitky a zkušenosti, roz-

hovory, které jsme spolu vedli o všem možném, politika domácí a světová, malé i velké události, které ovlivňovaly, roztráslы a posléze úplně proměnily svět, ve kterém jsme žili: do 17. listopadu 1989 svět Charty 77 a její paralelní polis (v jejíž topografii, jak známo či jak aspoň vědí zasvěcení, „bermudský trojúhelník“ v Praze 2 – Ječná 7/Karlovo náměstí 18/rohový dům na dnešním Rašínově nábřeží – měl význam zcela speciální) a po tomto datu, kdy nejen pro nás zázračně a nečekaně skončilo 20. století, svět s otevřeným historickým horizontem, svět přechodu od zavedených řádů a jistot do neznáma nového tisíciletí. Jaký vlastně byl příběh chartistů, do kterého jsme se ještě za hlubokého komunismu společně dostali? Co si o něm myslet dnes, po třiceti pěti letech? Je to příběh hodný zapamatování, který patří do učebnic dějepisu, nebo jej spíše potká osud vybledlých rodinných fotografií nahromaděných bez ladu a skladu kdesi ve spodní zásuvce příborníku? Co vůbec tento příběh ukázal a co dosvědčuje? Nabízí nějaké poučení, lze na něm stavět, protože stále inspiruje a dává příklad pro budoucí jednání? Nebo je naopak každý pokus o jeho rekonstrukci a zařazení do širších dějinných souvislostí „hledáním ztraceného času“, protože spíše než co jiného má povahu dědictví, které nám bylo zanecháno, jak se říká v jednom francouzském aforismu citovaném Hannah Arendtovou, bez závěti, tj. bez návodu, co si s ním a s otázkami, jež se v něm kladly, dnes počít?

Když jsem přemýšlel, čím bych Te u příležitosti Tvého jubilea oslovil a v hlavě se mi rojily výše položené otázky, vzpomněl jsem si, že hledáním příběhu, byť ne ve skutečnosti, ale v literárních textech, jsem se kdysi dávno již zabýval. V zásuvce svého psacího stolu jsem pak objevil text, který jsem napsal někdy v letech 1987–88: *Tři zprávy o četbě*, uveřejněné na pokračování v samizdatové Revolver Revue, kde jsem rozebíral *Tales of Ordinary Madness* Charlese Bukowského, *Till We Have Faces. A Myth Retold* C. S. Lewise a *Unedliche Geschichte* Michaela Endeho. V případě Bukowského šlo o autora písničků ve svých povídkách o sobě samém, důsledně pěstujícího jakousi formu literárního body artu; u Lewise je hlavním hrdinou postava klasického mytického příběhu, která zjistí, že bohové šíří falešnou verzi toho, jak to bylo doopravdy, a ona se převyprávěním mýtu snaží všechny jejich lži a pomluvy vyvrátit; v Endeho „nekonečném příběhu“ se v hlavní roli postupně ocitá, vlastně již od samého počátku je, sám čtenář: je to totiž až četba tohoto příběhu, co umožňuje jeho rozvíjení a co také způsobuje, že je svou povahou „nekonečný“. I když musím sebekriticky přiznat, že tento můj výlet do světa literární kritiky příliš valně nedopadl (když jsem vzal toto své „dílo“ po letech do rukou, z hrůzou jsem si uvědomil, jak to bylo sice mladicky nadšné, ale zašmodrchané formulované a myšlenkově nedotažené), myslím si, že jsem zde přece jen narazil na skutečnou filosofickou otázku. Jak se to vůbec má

s příběhy? O jaké ontologické kritérium se máme opírat, chceme-li v nich rozlišit pravdu a lež, co bylo a co nebylo, jak se věci měly doopravdy, co z nich zůstalo zatajeno a co k nim naopak nepatří, protože bylo přidáno až později? Stejně se můžeme ptát i při hledání vlastního příběhu. To, čeho se na prvním místě dotykáme, přece není jeho fakticita zařaditelná do těch či oněch světových souvislostí, ale to, jak na světě jsme, jinými slovy konstituce našeho vlastního časového vědomí – způsob, jak pomíjívou a vlastně vždy už tak trochu minulou přítomnost, v níž každodenně žijeme, transformujeme v přítomnou minulost, způsob, jak z beztvareho zážitkového proudu, v němž běží a uplývá náš čas, formujeme svůj vlastní tvar, to, co posléze vyvstává a zjevuje se v aktu vyprávění...

Byť bych rád někdy téma hledání příběhu dotáhl dál, než se mi podařilo v oné juvenilií, musím se nyní žel zastavit. Do přistání v New Yorku mi chybí jen něco přes hodinu a baterie v počítači je již také skoro vybitá. Co Ti mám tedy říci na závěr svého gratulačního psaní? Jsem vděčný za setkání s Tebou před více než třiceti lety a chci Ti poděkovat za všechno, čím jsi mě obdarovala a za co jsem Ti já za ta léta mohl nabídnout jen chabou protihodnotu. Od našeho prvního střetnutí se časy opravdu hodně proměnily a my, jak praví staré latinské úsloví, s nimi. Rysem velkých osobností je ale stálost jejich časového tvaru, jak by řekl Tvůj bratr Zdeněk, to, že zůstávají sami sebou a že se okolnostmi v jádře nemění. V Tvém případě to platí v míře vrchovaté. Proto tak rád s Tebou vedu nekonečný dialog a proto se těším, už při odchodu z domu číslo 18 na Karlově náměstí, na naše příští setkání.

V úctě a přátelství.

Věra Roubalová

Milá Kamila ve svém hradě

Poprvé jsem Kamilu viděla, když jsem u Bendů zazvonila v osmasedmdesátém, hned první večer, co mého muže Pavla zavřeli. Přišla jsem si k Bendům pro radu. Po zazvonění se ozval dusot a pak otevřela krásná mladá žena v brýlích. Pozvala mě dále a do pokoje se za námi nahrnuly děti – jako schůdky. Kamila je láskyplně zaháněla do pokoje. Vašek trůnil ve svém křesle, vše se mnou probíral a Kamila mě hostila a o vše se velmi zajímala. Bylo skvělé mít kam zajít pro povzbuzení a pomoc, poradit se a najít ochotné a milé přátele. Večer vysílali zprávu o zatčení Pavla na Hlasu Ameriky.

Kamilu mám spojenou hlavně s „bendovským hradem“ na Karláku. Leží uprostřed města a pamatuji se, že kdykoliv jsme přišli, narazili jsme na nějakou návštěvu. Lidé si u Bendů dávali schůzky, předávali věci, poseděli, vypili kafe, na chvíli spočinuli. Můj muž tam také chodil na některá jednání VONSu. V bytě byl útulný nepořádek, který se Kamila marně snažila uklízet a který mi symbolizoval, že v rodině se žije naplno. Vašek mimo jiné vařil a Kamila, když zrovna nebrala telefony či nezapisovala vzkazy, obskakovala návštěvy se svým typickým: „Tak prosím tě, sedni si a povídej.“

Kamila se také samozřejmě vždy hodně věnovala dětem, hlavně jim četla z rozsáhlé rodinné knihovny. Znály tak celé pasáže – třeba z Hobita – zpaměti. A pak, když Vaška zavřeli, kralovala na Karláku dlouhé čtyři roky sama. Muselo to pro ni být velmi těžké, byla nejen oporou svému muži, ale vzorně se starala o jejich pět dětí a domácnost, při tom všem ještě pracovala v Matematickém ústavu a – věc pro ni typická – pomáhala, kde se dalo. Všechno nesla statečně a s vyrovnaností sobě vlastní.

Když se Vašek vrátil z vězení, říkala mi, že chce být pořád s ní a že dostane za odměnu ještě jedno děťátko (a Markétka se více než povedla). Děti se nemohly dostat na studia, byla to hrozná doba, rodina ale držela pohromadě a všichni se vzájemně podporovali. Po listopadu 1989 byla Kamila Vaškovým „stínovým poradcem“. Dovedla vždy chytře, logicky vystihnout podstatu problémů. Trvala na tom, že nesmějí být zapomenuty zločiny komunismu. Pro mě byla sice v pozadí, ale zároveň hlavní personou „bendovského hradu“. V době, kdy jsme byli všichni zahlceni prací a snažili se dohánět, co jsme za totality nemohli dělat, dobře vycítila, jak je důležité, aby se lidé zase začali přátelsky

setkávat – proto se rozhodla pořádat své „salony“. Opět mohl kdokoliv k Bendům přijít a jako vždy byl vítán. Často jsem si zašla na Karlák postěžovat na ponižování uprchlíků či na nemožnou azylovou politiku. Kamila pečlivě vše vyslechla, posunula si brýle na nose, spravedlivě se rozčílila a pak měla své muže – Vaška, Marka, Martina, Patrika a Filipa – k tomu, aby pomohli, kde mohou. Děti se začaly osamostatňovat, studovat (Kamila na ně byla oprávněně pyšná), postupně odcházely z domova.

Po Vaškově smrti jsme si s Kamilou povídaly i o tom, jaké to je ztratit milovaného mužského. Všechno se změnilo, Kamila zůstala na hradě sama. Nepřestala ale se svými salony, jen jim dala trochu jiného ducha. Zve na ně lidi z disentu, kteří mají svým životem co říci, a děti zas své přátele. Po odchodu z Filosofické fakulty, kde učila na katedře logiky (a kde ji vystřídala její půvabná dcera Marta), pracuje nyní na Úřadě pro ochranu osobních údajů. Nedávno mi vyprávěla, jak se tam bere za práva vězňů a dokonce vyhrává. Kamila nadále naplňuje svou osobností hrad na Karláku, počítá hrdě svá vnoučata, kterých je snad už šestnáct, a pořádá křtiny. Nedávno jsme se na saloně bavili o víře v Boha a ona řekla: „Rozumný člověk, ať uvažuje, jak uvažuje, tak si k tomu pánu Bohu dojde!“ A zakončila svou řeč typickým smíchem.

Kamilo milá, přeji Ti dlouhá léta kralování, spokojenost v podhradí a hodně důvodů pro Tvůj smích.

Jan Ruml

Kamile Bendové k narozeninám

Nejdůležitější osu ženské disidentské geografie v Praze představovala cesta z Vinohrad k Vltavě. Nejhořejším bodem na této pomyslné čáře byla Kolínská ulice, kde bydlela Petruška Šustrová, dalším zastavením byt Aničky Marvanové ve Vinohradské ulici nad Tržnicí, pak se dalo jít do Anglické za Hankou Šabatovou, dolů do Ječka k Daně Němcové. Dolní stanicí se stalo Nábřeží Olgy Havlové. Mezi Nábřežím a Ječnou ulicí leží Karlovo náměstí a na něm číslo 18. A jsme u Kamily Bendové. Geografii stranou. Pokud se někdo chtěl něco důležitého dozvědět, něco si neoficiálně vydaného přečíst či půjčit, někde přespát nebo požádat o pomoc v dobách, kdy si nikdo ničím nebyl jistý, musel se stavit na některé z těchto adres. Nebo pokud někdo chtěl něco sdělit, aby se to dostalo dál, či cokoli napsaného distribuovat. A protože v dnešních dnech všichni slavíme narozeniny Kamily Bendové, popíši její roli v tom všem.

Vzpomeňte si na to, jakou úlohu hrála za komunismu na venkově hospoda. Kromě samizdatu, a i ten občas také, se v ní dalo schnat všechno, od dřeva do kamen přes kamna samotná až po cement a vánoční stromček. Byla místem setkání, nejrychlejším distributorem zpráv v příjemném prostředí alkoholických výparů. Chlap si tam našel holku anebo se jenom hospodské vybročel na rameni z nějakého soužení. Toto všechno s některými poněkud pozměněnými komoditami našel člověk na Karlově náměstí u Kamily. Ona byla a stále je spiritus agens kontaktního místa mezi lidmi. Nebylo to zapříčiněno jenom výhodnou polohou jejího bytu ani pouze manželstvím s jedním z nejznámějších disidentů Václavem Bendou a jeho rozsáhlým akční rádiem. Kamila sama vyzařuje ohromný smysl pro porozumění, je vtěleným geniem loci se vším, co to s sebou nese. V abstrakcích matematiky a hluboce věřící křesťanky leží základ účtyhodné potřeby zakotvenosti v objektivním světě hodnot, které se odrážejí v celém profánním světě našeho reálného každodenního života. V každé z jejích životních podob, k nimž patří Kamila žena, manželka a matka, Kamila kamarádka, tvůrkyně a organizátorka, Kamila politička, křesťanka a matematika, Kamila zprostředkovatelka a hostitelka, je přítomna Kamila celá. Otevřená k hlubinám lidského bytí jako předpokladu vlastní existence. Patočkovsky neúnavná v úsilí o pochopení řádu věcí, který neurčujeme, ale jímž jsme definováni.

V Chartě 77 jsem dělal hlavně pošťáka, pořád jsem něco roznášel, přebíral a rozděloval, přepisoval a posílal dál, takže jsem na Karlově náměstí byl častým hostem, účastnil se různých porad, diskusí a schůzek s lidmi z celého Československa i ze zahraničí. Skotačil jsem s malými dětmi manželů Bendových, jedl a pil tam, četl i odpočíval a modlil se. Když byl Václav ve vězení, snažil jsem se též na výchově dětí podílet. Nejstarší syn Marek, dnes významný politik, si ještě možná vzpomene na pár facek, které dostal za to, že byl na svou matku drzý. Děti však vyrůstaly v láskyplném prostředí, jež je chránilo před rejedněním temných vnějších sil.

Nakonec to byla krásná doba – koncentrovaná do pár bytů. Václav mně často lezl na nervy svým konspirativním způsobem uvažování, svým dlouhým odpoledním spánkem a někdy i svými názory. Kamila, ačkoli vždy stála při svém muži, činila tak stylem, který nikoho neurážel. Vždy hledala cestu, jak názorové vášně ztlumit, byt byla též v úsudcích vyhrčená. Byt sama sebou a přitom respektovat druhé patří k jemným předivům ženských jinotajů. A tak bychom žili celkem spokojeně dodnes, nebýt 17. listopadu. Ten stávající lidské vztahy všelijak zašmodrchal, vlastně jsme je zašmodrчали my sami. Skončili jsme každý někde jinde, usilující bůhví oč. A i v této chvíli stranic-
kých vášní, různých lidských slabostí a selhání, ale i skutečných či zdánlivých triumfů byla to právě Kamila, která ve svém slavném bytě na Karlově náměstí číslo 18 zcela klidně pokračovala v tom, co dělala předtím. Zaměstnána učenním na vysoké škole, nyní ochranou osobních údajů, výchovou dětí a posléze vnoučat, stále udržuje svou roli hostitelky dalších a dalších diskusních salonů. Pořád vytváří prostor pro setkávání dávných přátel, bývalých disidentů a různých jubilantů, s touž grácií a tímž milým úsměvem. Je pro nás stále, ba možná ještě více než předtím, onou jistotou, že existují věci, jež se nemění, i když se mění všechno kolem.

Touto letnou vzpomínkou i krátkou reflexí mých setkání s Kamilou přispívám do sborníčku k jejím narozeninám. Budu je slavit ze srdce rád. Doufám, že společně s ostatními přáteli čísla 18 na Karlově náměstí.

Hana Šabatová

Když se řekne Kamila...

... naskočí mi Bendová. Kamil není tolik jako Alen nebo Marií, ale jistě není jenom jedna. Pro mě je však toto jméno pevně obsazeno a spojeno s Bendovými a s nezaměnitelnou a nezapomenutelnou atmosférou, která se člověka zmocnila, když vstoupil do úctyhodného měšťanského bytu v prvním patře na Karlově náměstí 18. Byla to především ona, kdo dal tomuto bytu to přitažlivé kouzlo vlídnosti, humoru a velkorysosti, ale také jakési mravní nesmlouvavosti.

Kamilu jsem poznala už jako matku pěti dětí. Fascinovalo mě (a nepřestalo dodneška), že byla jako matematicka stále zaměstnaná v Akademii věd a denně si při veškerém neuvěřitelném provozu musela najít čas, aby se ponořila do světa čísel a pravidel, jež nám obyčejným smrtelníkům povětšinou nic neříkají. Chlubila se tehdy, že neumí vařit – nemusela (jen jsem tiše záviděla), Jezevec (Václav Benda) totiž s tlupou malých Bendat každý den mezi dvanáctou a půl druhou připravoval jídlo pro celou rodinu (dětí do družiny samozřejmě nechodily), aby v rohovém pokoji všichni zasedli ke kulatému stolu ke společnému obědu – každý, i všední den.

A pak přišel 29. květen 1979. Na Karlově náměstí, v Anglické ulici, v Podskalské a jinde probíhaly od rána domovní prohlídky, a když skončily, odvedli Vaška Bendu, Petra a mnoho dalších. Tušili jsme, že na dlouho. Do smrti nezapomenu, jak se Kamila „rozhořčovala“: Vašek si koupí kytici kopru, dá to do ledničky a pak se nechá klidně zavřít... A já abych vařila koprovou omáčku, když naprosto netuším, jak se to dělá!

Vařit se pochopitelně naučila (jak jinak) a také samostatně spravovat po dlouhé čtyři roky velkou rodinu. Kromě toho nepřestala být oporou mnoha dalším, kteří docházeli na Karlovo náměstí 18. Byla oporou a majákem také pro svého muže, a nejen tehdy, když s ním svérázným způsobem utnula korespondenční a velmi hypotetickou debatu o možné emigraci: Když se loď potápí, krysy utíkají první, kapitán poslední.

Jindra Tichá

Kamila

Den, kdy jsem Kamilu poprvé uviděla, si pamatuji přesně. Byl to čtvrtek 13. listopadu 1969. Za čtyři dny jsem odjížděla z Prahy, jak jsem se tenkrát domnívala, navždy. Moje katedra mi chtěla uspořádat večírek na rozloučenou a přípravy se ujal tehdy nejmladší člen, Vašek Benda. Vašek k nám přišel před prázdninami, někdy v červnu šedesát devět. Byl štíhlý, hezký, mladý hoch, řekla bych nejhezčí z osmi mužských členů katedry. Byl výborný řečník, pohotový a bystrý.

Poté, když se nám představil, zeptali jsme se na rodinu. Řekl, že děti zatím nemá a jeho žena se jmenuje Kamilka. Mluvil o Kamilce s takovou láskou, že jsme všichni vycítili, jak je do ní zamilovaný. Pochopila jsem ihned, že jejich nebylo obyčejné manželství, jaké jsme měli my všichni ostatní, s notnou dávkou nudy a drobnými manželskými nevčrami. Viděla jsem jasně, že jejich svazek byl požehnaný milostí, i když jsem tenkrát netušila, co bylo jejím zdrojem.

V září šedesát devět, když Husákův režim přiostril, dostali všichni členové katedry tříměsíční výpověď. Netajila jsem se s rozhodnutím emigrovat a setkání u Vaška mělo být naší poslední společnou večeří. Vašek nechtěl s jídelníčkem žádnou pomoc, jen nás upozornil, že k večeři bude čína, pokrm tenkrát pro nás všechny exotický. Když jsme se podívali, že umí připravit tak neobvyklé jídlo, vysvětlil, že se ho naučil vařit z lásky. Kamilka čínu miluje a oni si nemohli dovolit chodit do čínské restaurace.

Kamila mi nedávno řekla při jedné z našich debat o letech totality, že bych někdy měla napsat o tom, jak nemožně plochý byl náš tehdejší život, jak málo možností jsme měli jednat podle své vůle. Alexis de Tocqueville mluví o kruhu, kterým je jednání každého z nás omezeno okolnostmi mimo naši kontrolu, ale uvnitř toho kruhu jsme svobodni, máme výběr. Za totality neexistoval žádný kruh, jen krátká a nesmírně úzká ulička, ohrazená na obou koncích ostrnatým drátem. Když se člověk nedostal na školu, a dostat se na ni bylo většinou věcí náhody a štěstí, jedno nenávidné slovo domovnice mu mohlo další přístup ke vzdělání navždy zmařit, byl odsouzen strávit zbytek života v mizérii, v nějakém povolání, které nenáviděl a které bylo prakticky nemožné změnit. Podobně byly omezené možnosti, kde bydlet, kam investovat to málo peněz, které mu po výplatě zbylo, kam cestovat, co číst, co si dovolit říct

a komu, co si oblékat, jaké potraviny nakoupit. I když malý výběr a nedostatky v oblasti spotřebního zboží byly relativně vzato jen menším zlem toho nedávného režimu, přece se v tom projevovalo nejlépe pohrdání nomenklatury takzvaným lidem, v jehož jménu údajně sloužili. Sami nakupovali ve zvláštních obchodech zásobených tím nejlepším, co domácí i zahraniční, především západní, trhy poskytovaly.

Člověk stál dlouhé fronty na tučné vepřové či šlachovité hovězí a odnášel si svou kořist domů jako drahocenný poklad. Když dnes jdu kolem stánků s ovocem a zeleninou, které překypují vším možným, vždycky zapláču nad údělem socialistické hospodyně, která kupovala pomeranče a banány v zimě, v létě za nekřesťanské ceny, po třešních, jahodách, malinách či rybízu v letních měsících v obchodech nebyla ani stopa. A i k těm pomerančům často musela přikoupit dvě kila poloshnilé mrkve, jinak by jí je zelenář neprodal. O italské, indické či čínské kuchyni se normálním smrtelníkům ani nesnilo. Jediná čínská restaurace v Praze, dar Mao Ce Tunga naší dělnické třídy, byla cenově dostupná jen nejvyšší stranické byrokracii.

Vašek nás tedy všechny ohromil schopností vařit činu a ještě víc, když nám zjevil, kde a jak shání exotické přísady, které si příprava vyžadovala. Rekla bych, že jeho rozhodnutí vařit činu v podmínkách, kdy bylo obtížné sehnat maso na pořádný guláš, svědčilo už tehdy o tom, co bylo později hlavním motivem jeho jednání: neakceptovat totalitu v žádné její formě, modelovat si život v ní podle svých zásad a představ. Na té večeři jsem okusila činu poprvé a myslím, že většina mých kolegů na tom byla stejně.

Když jsem zazvonila u pěkného bytu na Karlově náměstí, přišla mi otevřít Kamila. Byla krásná a mladá, ale teprve během večere jsem si všimla, jak opravdu okouzlující je to bytost. Vyzařovalo z ní to, co z ní vyzařuje dodnes, radost ze života, optimismus a víra, že toto je nejlepší ze všech možných světů a že je to zvláštní privilegium v něm žít. Nevěděla jsem, že Vašek a Kamila jsou katolíci, nevěděla jsem ani, že jsou věřící, ale jejich vnitřní život, daný právě touto vírou, z nich vyzařoval a osvětloval všechno kolem nich. Této zvláštní, řekla bych magické, moci jsem si později byla vědoma při každém setkání. I když mně samotné nebyla udělena milost víry, mé přesvědčení, že ateismus je také možný přístup k životu, v jejich společnosti tálo jako sněhy na jaře.

Ale to trochu předbíhám. Jídlo, které Vašek uvařil, bylo skvělé a v povznesené náladě jsme se všichni odebrali do parku na Karlově náměstí, brouzdali se spadáným listím a meditovali o budoucnosti. Všichni věděli, že odjíždím do Anglie, ale sama jsem ještě nebyla rozhodnutá, jestli tam zůstanu, nebo se vrátím. Většina mých tehdejších kolegů radila, abych se nevracela. Očekávali těžké doby a jejich očekávání se naplnilo. Prakticky každý z nich musel po dalších dvacet let pracovat manuálně a zapomenout na výzkum. Jen Vašek

a Kamila měli jiný názor. Oni by nikdy nechtěli emigrovat, řekli, jejich místo bylo tady, jejich osudy spojeny s osudy této země. Už tenkrát jasně formulovali své pozdější stanovisko, zůstat za každou cenu a za každou cenu si zachovat svou lidskost tváří v tvář kruté, bezcitné a nehumánní společnosti.

Odjela jsem a nevrátila jsem se.

Vaškovo jméno jsem poprvé slyšela v novozélandské televizi o mnoho let později. Tak jsem se dozvěděla, že byl jeden z mluvčích Charty, že byl odsouzen v jednom z těch hanebných komunistických procesů, že byl po léta ve vězení, které podlomilo jeho zdraví.

Když jsem se po dvaceti letech poprvé vrátila, v listopadu 1989, platila jedna z mých prvních návštěv známému bytu na Karlově náměstí. Tam se žily revoluční dny naplno, vedle rodičů se také angažovaly děti.

Kamilu těch dvacet let nezměnilo vůbec, byla stále stejně krásná, stále stejně zářící, stále stejně plná optimismu do budoucnosti. Zato Vaška jsem poznala jen stěží. Ten hezký, štíhlý muž plný stejné radosti ze života, jako měla Kamila, se už z vězení nevrátil. Vrátil se státník a filozof, muž, kterému nadevše záleželo na budoucích osudech této země, kdo až úzkostně dbal, aby šance, která nám náhle byla dána, nebyla promarněna. A pak tu byly děti, šest Bendů, ve kterých se jako v zrcadle obrazil obraz otce a matky, někteří už dospěli, ale všichni, i ti nejmenší, vychovaní v duchu principů, které bych ráda nazvala bendovskými. Svým mravním postojem celá ta rodina byla ojedinělá v postkomunistické společnosti a zůstala takovou dodnes.

Od Kamily jsem se dozvěděla, jak vypadala léta totality, jak nesmírně těžký byl život lidí, kteří podepsali Chartu. Mluvila o svých strážních nerada a pláše, považovala své chování za normální, vždycky odmítala, když jsem se obdivovala její statečností. Ale její chování normální nebylo, ona a Vašek patřili k hrstce lidí, kteří byli ochotni obětovat všechno pro své morální přesvědčení. Při vši úctě k ostatním chartistům, kolik z nich mělo tak početnou rodinu jako Kamila a Vašek?

Musím přiznat, že jsem upadla do hluboké deprese, když jsem si uvědomila, jak naprosto zneužnané v této postkomunistické společnosti je dědictví chartistů, v jaké nevážnosti, s posměchem o nich mluví ti, kdo kolaborovali bez skrupulí s nejhorším ze všech režimů. Svůj národ jsem doposud omlouvala jako oběť okolností. Svůj úděl si nezasloužili, myslela jsem si, nebylo to z jejich přičinění. Teď je neomlouvám. Je něco v české povaze, co se omluvit nedá a co je pramenem naší mravní bídy. Jak je možné, že po čtyřiceti letech vlády komunistů je lidí stále volí?

Nejvíce jsem na Kamile obdivovala to, že nikdy nevystupovala jako oběť, že si nikdy nestěžovala. Jednou jsem se jí na to zeptala. Řekla, že když se s Vaškem rozhodli k disentu, dohodli se, že si nikdy nebudou stěžovat. Ale já bych si

chtěla stěžovat za ni. Především na její katedru, kde po revoluci učila a kde ji šikanovali lidé, kteří bez výhrad sloužili totalitě a nikdy se za to ani neomluví. Nebyla to jen její katedra, celé vysokoškolské prostředí je zahlceno lidmi, kteří po revoluci převlékli kabát a nikdo je nevolá k odpovědnosti.

Její úloha v disentu je ale jen jedna stránka jejího života.

Kamila je také bytostně společenská, vedle rodiny hrají přátelé v jejím životě velkou roli. Začátkem devadesátých let Kamila založila salon, v tradici slavných salonů devatenáctého století, kde se lidé scházeli, aby debatovali o kultuře a politice. Salonu vždy udávala tón hostitelka, dáma kultivovaná a vzdělaná. Musím říct, že při mých návštěvách Prahy jsem se nejvíc těšila na Kamiliny salony, kde se scházela veselá společnost zajímavých lidí, intelektuálů a neintelektuálů, politiků, lidí činných v kultuře, ve vědě i v církvi. Na těch večírcích jsem se vždycky dozvěděla to nejdůležitější, co se v Praze událo za mé nepřítomnosti. Seznámila jsem se zde s chartisty, tou skutečnou aristokracií českého národa, lidmi nejen hluboce vzdělanými, ale hlavně morálně povznesenými nad průměr společnosti.

Vašek se těch večírků účastnil ale většinou jako mlčenlivý pozorovatel. Dával tak najevo, že ty večery patří Kamile, ona je hlavní a nejdůležitější. Učila jsem se na jejich příkladu mnohé o manželském soužití, lásce a porozumění, vzájemné úctě, toleranci a umění kompromisu.

Pak nastalo jaro roku 1999, chystala jsem se do Prahy a Kamila mi napsala o Vaškově nemoci. Považovala ji za velmi vážnou, ale vůbec nepochybovala o tom, že se Vašek uzdraví, a to i během doby, kdy se jeho stav zhoršoval. Pochopila jsem, že je pro ni nepředstavitelné, že by Vaška ztratila. Ale to, co si nechtěla připustit, se stalo. Vašek zemřel mladý, v rozkvetu své politické kariéry. Není pochyby, že za jeho podlomené zdraví může komunistický kriminál.

Na jeho pohřbu jsem se přesvědčila o tom, že většina národa ho vnímala stejně jako já, jako prvního mezi čestnými politiky této země.

Znovu jsem ocenila, jak nesmírně statečná Kamila byla. Myslím, že se s jeho ztrátou nikdy nevyrovnala, byla to její jediná životní láska, ale chovala se tak, že to na ní nikdo nepoznal. Její první starost byla o rodinu, chránila své děti.

Pak je tu jedna stránka Kamily, kterou nemám právo posuzovat, a to je její víra uhlířská. Já jsem skeptik, něco, z čeho nemám radost a co mi život ani neulehčuje, ani nepřináší štěstí. Kamila je bytost hluboce inteligentní, vychovaná v nejlepších tradicích racionalismu, o matematice a vědě vůbec ví daleko víc než já. Přesto přistupuje k věcem víry s pokorou, dokonale odmítá hubris, na kterou by jako racionalista měla právo. Na jejím příkladu jsem si uvědomila, že jsem k víře měla velmi špatný přístup. Pochybovala jsem o smyslu zvyků a katolických rituálů. Podle Kamily jsou výsledkem tisícileté tradice,

výsledkem moudrosti generací církevních hodnostářů, která přesahuje chápání jednotlivců a jako takovou je třeba ji přijmout.

Rozhodla jsem se trochu dohonit u svého vnuka to, co jsem zanedbala u svých dětí. S její pomocí jsem ho dala pokřtít. Je to z mé strany přiznání, že bych ráda skoncovala s bezvěrectvím, které dosud bylo mé rodině vlastní, a otevřela dveře do duchovního světa, který nám byl dosud uzavřen.

Kamila mě nikdy nepřesvědčovala, je součástí její pokory ve věcech víry, že ji nikdy nevnučuje druhým. Ale není možné si nevšimnout, že víra je jí zdrojem hlubokého uspokojení, z ní pramení vyrovnanost, radost a štěstí, které jsou na Kamile tak patrné. Je také zdrojem harmonie v životě jejích dětí a vnuků. Díky ní jsou Bendovi ideální křesťanská rodina.

Miroslav Tyl

Drahá Kamilo!

Věk je jistě problematickou příležitostí ke shrnujícím úvahám. Zaznamenání hodné a hodnotitelné bývají pouze činy. A i u nich se předem musíme smířit s rezignací na spolehlivou znalost motivů. Tato lehká míra skepse uvozuje moje jinak optimistické úvahy o Tvém působení na Tvé okolí – rodinu, kolegy, přátele a známé. Já, jak doufám, patřím k té předposlední kategorii lidí, vyznačující se desítky let trvající sounáležitostí osobních, mravních i politických souznění s Tebou přímo, ne tedy zprostředkovaně přes Václava Bendu.

Právě proto je v první řadě neoddelitelnou součástí mého obdivu Tvá náročná role Václavovy manželky. Udržet a rozvíjet plnou vlastní osobitost vedle nesporně dominantního muže muselo být nepřetržitým vyvažováním mezi sebeprosazováním a skromně kooperativní, skrytou službou přesahujícím cílům. Víím, že taková služba není žádnou procházkou růžovým sadem; je v ní mnohem více trní než těch vonících květů. Sám Václav si poměrně případně kdysi trpce stěžoval na nepříjemnou náročnost našeho Pána Boha – alespoň v některých životních chvílích a zkouškách. Jen ve světle Jeho nároků má totiž smysl se pokoušet o ono vyvažování. Po oněch několik desítek let našeho přátelství jsi pro mě jedním ze vzácných příkladů takto zvládnutého manželského vztahu. Jistě v tom pomáhala společná idea smyslu rodiny, jistě jste byli obdarováni úžasnými dětmi nesoucimi bendovský punc, jistě Tvůj rodokmenový strom, rozkošacený právě ve vaší generaci, doslova naplňuje starozákonní definici štěstí.

Dát přiměřené místo (a v přiměřený čas) vlastní profesionalitě je podle mého soudu Tvou praktickou odpovědí na módní diskusi o postavení současné ženy v rodině. Tím přiměřeným myslím vhodně umístěným v systému hodnot.

Během našeho přátelství zazářila v Tvém jednání ještě jedna nepřehlédnutelná role, role, která Ti byla brutálně vnucena, role, na kterou se nelze připravit, role, ve které jde o zkoušku charakteru. Během Václavova věznění uchránit rodinu, stát z hloubi vnitřního přesvědčení věrně na jeho straně a navíc nevzdat zápas s komunismem o vlastní identitu a prostor svobody. Tehdejší dusivá doba vyvolala i Václavovy obavy – cituji jeden z dopisů ještě z vazebního vězení na konci roku 1979: „... jak se Ty i děti s celou touto věcí

vyrovnáte... právě ta odpovědnost je pro mne nejtěžším bodem v mém osudu a nakonec ty pohádky jsou pokusem jí alespoň nějak dostat..." Kdo by byl tehdy předpokládal, že se ta krutá zkouška promění v nezvratný důkaz Tvých a vašich kvalit.

Kamilo, do dalších let přeji jen vše dobré.

Petr Vopěnka

Několik krátkých vzpomínek

I.

Závěrečnou státní zkoušku z matematiky vykonala u mne Kamila Bendová s velkým přehledem a suverenitou. Jediný, kdo byl při zkoušení nervózní, jsem byl já. Měl jsem totiž obavu, aby se během něho nenarodil Marek.

II.

Čtyři dlouhé roky byl nezapomenutelný a dnes již bohužel pozapomínaný Václav Benda ve vězení. Tento velký muž měl naštěstí neméně velkou ženu. Po celá čtyři léta se sama starala o pět dětí a vychovala je tak, že na ně může být hrdá. Tehdy Kamila navštěvovali v jejím bytě různí lidé. Odvážuji se tvrdit, že i když též proto, aby ji povzbudili, pak hlavně proto, aby samu nalézli povzbuzení. Já osobně jsem jí za to velmi vděčný. A také ovšem za to, že při rozhovorech s ní se mé myšlení nenápadně vracelo ke kořenům vlastního duchovního života.

III.

V době, kdy Marek končil základní školu, vydalo ministerstvo školství vyhlášku, podle níž těm žákům, kteří se umístili na prvních třech místech v krajském kole matematické olympiády, jsou odpuštěny přijímací zkoušky na střední školu. Marek tehdy zvítězil v Praze a podal přihlášku do gymnázia. Odpověď, kterou dostal, je viditelnou a nezpochybnitelnou vizitkou tehdejší doby: Zkoušky prominuty, nepřijat!

Navštívil jsem ředitele daného gymnázia a v poměrně přátelském rozhovoru jsem mu radil, aby toto oznámení vzal zpět, Marka přijal a odvolal se na příslušnou vyhlášku. Řekl mi, že to učinit nemůže, protože by ho to stálo místo. Pro takové chování lze mít pochopení, nikoliv omluvu; a v žádném případě již pro to, co následovalo. Hned druhý den mne v bytě navštívili dva pánové a předali mi předvolání do Bartolomějské ulice k podání vysvětlení.

Z níže uvedených otázek, na něž jsem měl odpovědět, je zřejmé, jaká indovina mne tam tehdy vyslýchala:

- 1) Proč se staráte o cizí lidi?
- 2) Proč se stýkáte s Václavem Bendou?

Na první otázku jsem neuměl odpovědět. Na druhou jsem odpověděl v takových případech obvyklým způsobem, totiž že spolu hovoříme o matematice. Jen nezapírejte, pravidlo jedno z těch individuí, Václav Benda je topič v kotelně a k tomu přece matematiku nepotřebuje.

IV.

Koncem osmdesátých let jsem krátkou dobu působil ve Výzkumném ústavu psychiatrickém. Tam jsme spolu s Danem Pokorným a lékařem J. Šimkem pojalí úmysl prověřit účinnost rozličných statistických a počítačových metod používaných nejen v medicíně. K tomu účelu jsme vymysleli jakousi umělou nemoc, kterou vyvolávala jen nám známá kombinace asi 30 různých (umělých) faktorů. Užitím náhodných čísel nám pak počítač vytiskl několik tisíc exemplářů „umělých lidí“ s tabulkou výskytu některých z jmenovaných faktorů a rozdělil je na ty, kteří „naši“ nemoc mají a kteří nikoliv. Získaný materiál jsme pak zpracovávali obvyklými statistickými a počítačovými metodami, které měly příčinu nemoci odhalit, to znamená nalézt námi tajenou kombinaci. Žádná z těchto metod se neosvědčila, všechny jimi nabízené výsledky byly mylné.

Petr Hájek, který vedl seminář o počítačovém vyhledávání hypotéz, předal po všech nezdarech velmi složitou úlohu Kamile Bendové. Ta pak asi po měsíční práci bez užití počítače odhalila jen vlastním rozumem správné řešení. Prokázala tak, že má mimořádné matematické schopnosti, což jsem ostatně o ní věděl již dávno.

V.

O prázdninách jsme spolu s manželkou navštěvovali Bendovy v jejich chatě v osadě Chlomek u Petrova. Plahočili jsme se tam vždy z Davle do kopce. Koncem srpna 1990 jsem tam poprvé přijel autem již jako ministr školství. Hned po mém příjezdu tam na cestě před chatou intenzivně rokovala parta místních kluků. Podle pohledů, které na mne občas vrhali, jsem měl dojem, že si povídají o mně. Vskutku, po jisté době se od nich odpoutal Filip, přišel ke mně a nesměle se mne otázel, zda bych nemohl prodloužit prázdniny o týden.

Sborník k šedesátinám Kamily Bendové

Editor Patrik Benda

Grafické zpracování Martin Sejnost

Na obálce reprodukce obrazu Věry Novákové-Brázdové

Vydal Marek Benda v Praze roku 2006 v nákladu 257 výtisků.
